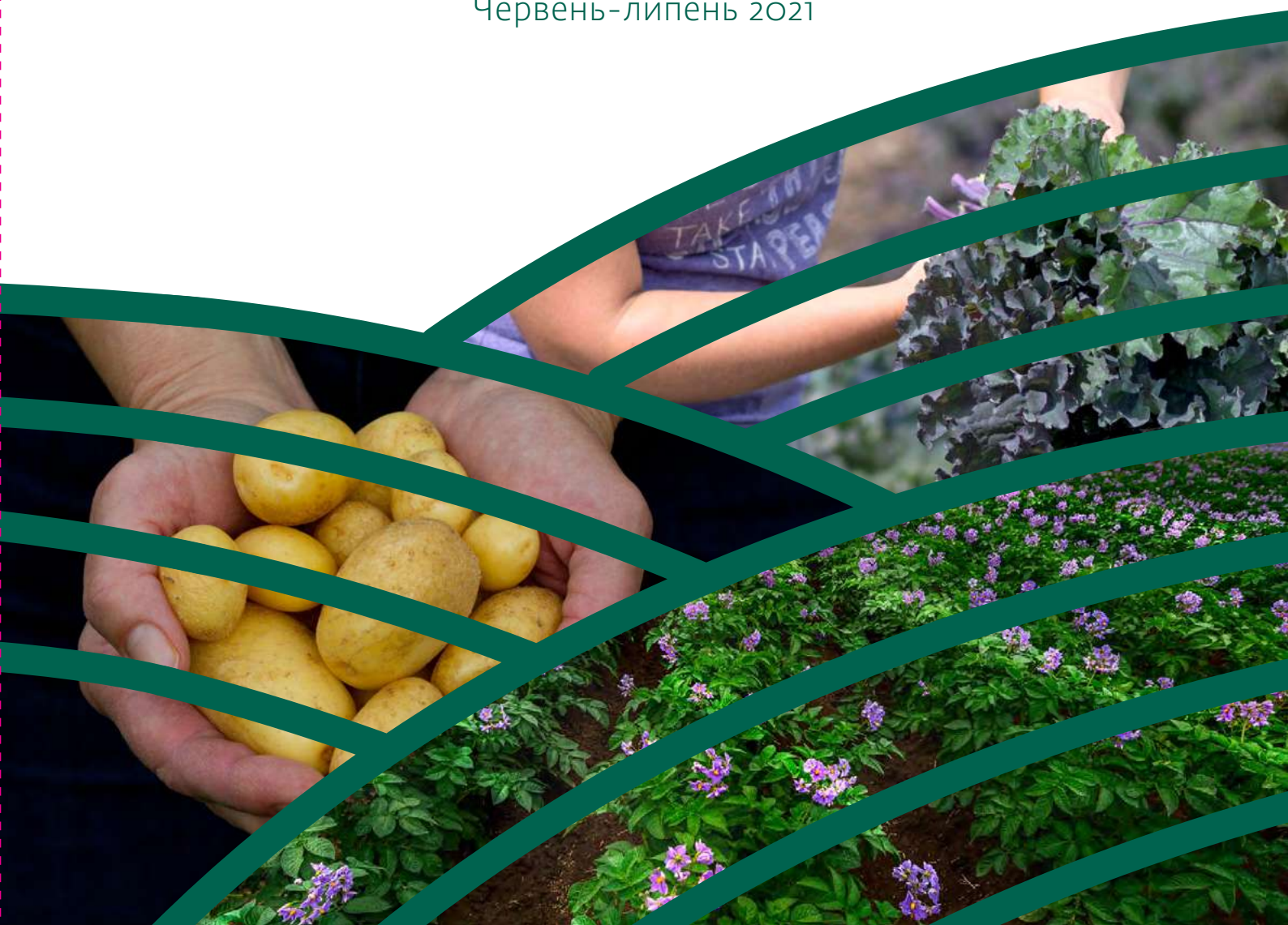

ГОТОВНІСТЬ ЗЕМЛЕВЛАСНИКІВ ТА ЗЕМЛЕКОРИСТУВАЧІВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ

**Результати опитування щодо правової обізнаності,
знання про ринок землі
та адміністративні аспекти землекористування**

Червень-липень 2021

ГОТОВНІСТЬ ЗЕМЛЕВЛАСНИКІВ ТА ЗЕМЛЕКОРИСТУВАЧІВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ

**Результати опитування щодо правової обізнаності,
знання про ринок землі
та адміністративні аспекти землекористування**

Червень-липень 2021

Виконано Координаційним центром з надання правової допомоги за сприяння проекту «Підтримка прозорого управління земельними ресурсами в Україні», що впроваджується Світовим банком та фінансується Євросоюзом.

Зміст

Про опитування.....	3
Ключові висновки.....	5
Характеристики землеволодіння та землекористування.....	8
Наміри купувати та продавати землю.....	11
Рівень обізнаності щодо земельного законодавства.....	15
Знання про державну підтримку фермерів.....	22
Потреба в інформуванні та канали комунікації.....	25
Правоспроможність та верховенство права.....	32
Ставлення до безоплатної правової допомоги.....	36
Соціально-демографічні характеристики респондентів.....	41

Про опитування

Економічне зростання України безпосередньо пов'язане зі збільшенням приватних інвестицій у агропромисловий комплекс. При цьому, запорукою довіри інвесторів є успішність земельної реформи, що повинна створити прозоре, конкурентне середовище для функціонування ринку землі та ефективно протидіяти корупції у сфері земельних відносин. Успіх реалізації земельної реформи в тому числі залежить від ефективності наявних механізмів захисту прав громадян та їх правової спроможності у сфері земельних відносин. Зокрема, власники землі та власники інших майнових прав на землю, особливо у сільській місцевості, потребуватимуть додаткової поінформованості про свої права на землю, можливості їх реалізації та покращення доступу до інструментів їх захисту в правовий спосіб.

Були отримані дані щодо:

- особливостей землеволодіння та землекористування, а також намірів продавати та купувати землю після відкриття ринку землі;
- рівня знань землевласників та землекористувачів стосовно окремих правових та бюрократичних аспектів земельних відносин;
- рівня обізнаності про державну підтримку фермерів;
- рівня впевненості у спроможності захистити свої права у царині земельних відносин;
- запиту землевласників та землекористувачів на інформування стосовно земельних питань;
- ставлення до різних джерел правової допомоги та інформації стосовно земельних питань.

Опитування проводилось методом телефонного інтерв'ю з 19 червня по 21 липня 2021 року. Усього було опитано повнолітніх 1000 осіб, які повідомили, що мають у власності чи користуванні земельну ділянку сільськогосподарського призначення. Телефонні номери були відібрані з клієнтської бази системи БПД серед тих, хто вперше звернувся до системи у 2020-2021 роках із питань, пов'язаних із землею. Оскільки генеральною сукупністю були клієнти системи БПД, тобто люди, які принаймні раз отримували правову допомогу протягом останніх 1.5 років, можна припустити, що за умови проведення репрезентативного опитування серед українських землевласників та землекористувачів показники правової обізнаності та правоспроможності були би нижчими порівняно з одержаними в цьому дослідженні.

В опитуванні застосовувалась стратифікована випадкова вибірка: на першому кроці були сформовані 24 страти за віком, статтю, регіоном проживання; на другому кроці в рамках кожної страти випадковим чином відбиралися телефонні номери у кількості, пропорційній до розміру страти.

Рівень відповідей (response rate) склав близько 18% від усіх спроб встановити контакт. Медіанна тривалість інтерв'ю – 16 хвилин. Статистична похибка вибірки становить 3% з довірчою ймовірністю 0.95 без урахування дизайн-ефекту.

В ході опитування інтерв'юери зіштовхнулись із недовірою та небажанням респондентів обговорювати питання, що стосуються володіння, користування та продажу-купівлі земель сільськогосподарського призначення. Це свідчить про поширеність

побоювань щодо наслідків відкриття ринку землі та ризиків постраждати від неправомірних дій у цій царині.

Цей звіт підготували Марина Шпікер та Олексій Лиштва за погодженням із Сергієм Ющишиним та Анною Олійник. Збір даних здійснювався командою інтерв'юєрів системи БПД. Ірина Бардасова та Ігор Славін надавали консультації з юридичних питань. Команда вдячна всім власникам землі та землекористувачам, які прийняли участь у опитуванні та поділилися своїми думками. Дослідження було проведено за підтримки проекту «Підтримка прозорого управління земельними ресурсами в Україні», що фінансується ЄС та виконується Світовим Банком.

Ключові висновки

- 82% опитаних мають землю в особистій власності, а 18% – не мають, але користуються землею на тих чи інших підставах. Серед опитаних 84% обробляють землю, зокрема, 30% – понад 2 га. 45% респондентів виступають в ролі як орендаря, орендодавця чи в обидвох ролях.
- Після зняття мораторію 19% опитаних збираються продавати та/або купувати землю. Якщо прийняти реалістичну середню вартість землі за 40 000 грн. за гектар (як це було в перший місяць функціонування ринку землі), вірно спрогнозували ціну лише 18% опитаних, котрі припустили, що вартість одного гектара землі буде в діапазоні від 30 000 до 50 000 грн. Ще 39% усіх опитаних, 29% потенційних покупців та 31% потенційних продавців навіть не змогли припустити, скільки коштуватиме один гектар. У продавців в середньому трохи вищі цінові очікування, аніж у покупців, але ця різниця не дуже велика.
- Рівень знань щодо земельного законодавства можна оцінити як посередній. 23% опитаних дали до 5 правильних відповідей з 14ти на запитання щодо окремих правових та бюрократичних аспектів земельного законодавства, 55% дали 6-9 правильних відповідей, а 22% – 10 та більше правильних відповідей. Важливо зазначити, що посередній рівень обізнаності щодо окремих тем спостерігається як серед тих, для кого вони менше релевантні, так і тих, для кого ці теми мали би бути актуальними. Наприклад, якщо порівнювати за знанням щодо оренди та купівлі-продажу, потенційні продавці лише трохи більш обізнані з цих питань, аніж решта, а орендодавці навіть менш обізнані за тих, хто не здає землю в оренду. Люди з низьким рівнем знань – в середньому старші та бідніші. Отримані результати вказують на потребу в правопросвітництві, зокрема, через ті канали комунікації, які популярні серед старших вікових груп.
- Серед тих респондентів, хто обробляє землю, лише 29% знають, що уряд надає фінансову підтримку фермерам, щоб допомогти їм розширити своє виробництво, а 19% респондентів знають про Державний аграрний реєстр.
- Способи отримувати інформацію про земельне законодавство, які найбільш зручні для опитаних – інтернет (41%) та національне телебачення (30%).
- Інформація про останні зміни у земельному законодавстві наразі потрібна 53% опитаних. Вищий цей запит у тих, хто зацікавлений продати (68%) чи купити (75%) землю, що свідчить про нагальну потребу в інформуванні саме для цих груп. Інтернет назвали зручним способом отримання інформації 60% потенційних покупців землі та 37% потенційних продавців, національні телеканали – 18% та 28% відповідно. Орендарі (61%) та ті, хто обробляє 3-10 га землі (62%), також більше потребують інформацію. Загалом, серед тих, хто має усвідомлену потребу в інформуванні, 38% назвали зручним джерелом її отримання інтернет, 30% – національні телеканали, 23% – соціальні мережі.
- Водночас, люди з найнижчим рівнем знань щодо земельного законодавства віддають перевагу національним телеканалам (44%), меншою мірою – інтернету (22%) та близькому оточенню (18%). Відтак, недоцільним є зосереджувати зусилля по інформуванню лише в інтернеті. Та обставина, що люди з низьким рівнем обізнаності про земельне законодавство більш схильні отримувати інформацію з

телепередач, радіо та національної преси порівняно з обізнанішими людьми, може також вказувати на нестачу або низьку якість релевантної інформації з цих джерел.

- 62% опитаних погодились, що місцеві нотаріуси надають надійну інформацію про місцеві земельні відносини, 58% підтримали це твердження щодо місцевих державних реєстраторів, 56% – щодо місцевих підрозділів Держгеокадастру, 49% – щодо органів місцевого самоврядування.
- Репутація ОМС серед землевласників та землекористувачів доволі суперечлива: 43% опитаних сумніваються в тому, що інформація про місцеві земельні відносини від ОМС надійна, 35% схильні вважати, що ОМС не розбираються у земельних питаннях, а 41% не розраховує на допомогу від ОМС в ситуації спору щодо землі.
- Одним із показників правоспроможності громадян є їх переконання в тому, що вони здатні захистити свої права, якщо в цьому виникне необхідність. Більше половини опитаних (59%) відповіли, що, ймовірно, зможуть захистити свої права як власника землі чи землекористувача, якщо вони будуть порушені, а майже три чверті опитаних (73%) вважають, що, ймовірно, знайдуть, де отримати хорошу пораду, якщо зіткнуться із проблемою, пов'язаною з правом приватної власності на землю. Менш впевнені у здатності захистити свої права та/або отримати хорошу пораду старші та бідніші люди, мешканці сіл та західних областей, люди, що не мають права власності на землю, люди з нижчим рівнем обізнаності щодо земельного законодавства та люди з негативним попереднім досвідом звернення до системи БПД, а також потенційні продавці землі порівняно з потенційними покупцями.
- Іншим показником правоспроможності громадян є їх переконаність у верховенстві права. Майже третина опитаних не вірить у рівність людей перед законом: 30% відповіли, що не зможуть свої права як власника землі чи землекористувача, якщо вони будуть порушені, але це зможе зробити бізнесмен або посадовець.
- Показник задоволеності клієнтів системи безоплатної правової допомоги є високим: 91% отримав необхідну інформацію або підтримку, а 90% порадили би сусіду звернутися до системи БПД, якби у нього чи неї виникла проблема у сфері земельних відносин. Порівняно менш задоволеними є старші та бідніші люди, а також мешканці західного регіону – хоча й серед них більшість позитивно відгукується про досвід звернення до юристів БПД. Відтак, для підвищення загального рівня клієнтської задоволеності доцільно зосередитись на виявленні потреб та побажань саме цих категорій клієнтів.
- Жінки склали 60% від усіх опитаних, а чоловіки – 40%. Серед жінок майже стільки ж землевласників, як і серед чоловіків (81% та 84% відповідно) і майже стільки ж тих, хто обробляє понад 10 га землі (4% та 6% відповідно). Окрім того, 37% жінок та 41% чоловіків здають землю в оренду, 8% та 9% відповідно орендують землю, 18% та 22% відповідно збираються купувати чи продавати землю. Суттєвих відмінностей за рівнем запиту на інформацію між чоловіками та жінками не спостерігається.
- Водночас, жінки трохи старші за чоловіків, бідніші та частіше проживають у селах. Серед жінок більше тих, хто займається обробкою своєї землі (49%) порівняно з чоловіками (39%). Менша частка жінок зацікавлена у придбанні землі (7% порівняно з 15% серед чоловіків). Жінки також гірше орієнтуються в цінах на землю: 43% жінок та 29% чоловіків не змогли відповісти, скільки коштуватиме 1 гектар після відкриття ринку. Чоловіки частіше, ніж жінки, називали національне телебачення серед найзручніших способів отримати інформацію (38% та 26% відповідно). Натомість жінки частіше за чоловіків називали місцеву пресу (11% та 4% відповідно).

- Деякі відмінності між жінками та чоловіками спостерігаються лише в окремих вікових групах. Наприклад, у вікових категоріях 18-39 та 40-59 жінок-землевласниць менше, ніж чоловіків, а серед старших жінок, навпаки, землевласниць більше. Серед людей віком до 40 років значно менше жінок з понад 10 га землі в користуванні, ніж серед чоловіків такого ж віку (1% та 10%), натомість у віковій групі 40-59-річних таких жінок вдвічі більше, аніж чоловіків (8% та 4%). Серед тих, кому виповнилось 60 та більше років, частка жінок, що обробляють понад 10 га землі, знову менша за чоловічу (2% та 4% відповідно). Серед жінок до 40 років спостерігається гірший рівень обізнаності в земельному законодавстві, аніж серед чоловіків того ж віку, натомість у віковій групі 40-59-річних тенденція протилежна. Також серед молодших жінок менше обізнаних про урядову фінансову підтримку для фермерів. Жінки до 40 років є менш впевненими у своїй спроможності захистити свої права та знайти хорошу пораду щодо земельних питань порівняно з чоловіками того ж віку.

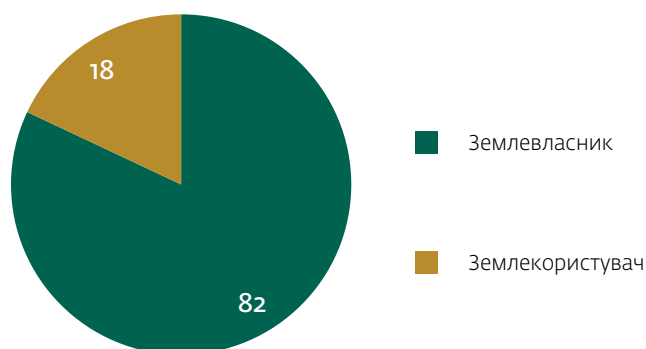

Характеристики землеволодіння та землекористування

Як зазначалось вище, опитування проходили ті особи, які мають землю сільськогосподарського призначення в особистій власності та/або мають землю, якою не володіють, але користуються нею (обробляють). Загалом, 82% опитаних мають землю в особистій власності, а 18% – не мають, але користуються землею на тих чи інших підставах. Слід зазначити, що кожен п'ятий землевласник повідомив, що на додачу до своєї землі також має землю в користуванні.

Частка землевласників та землекористувачів серед респондентів

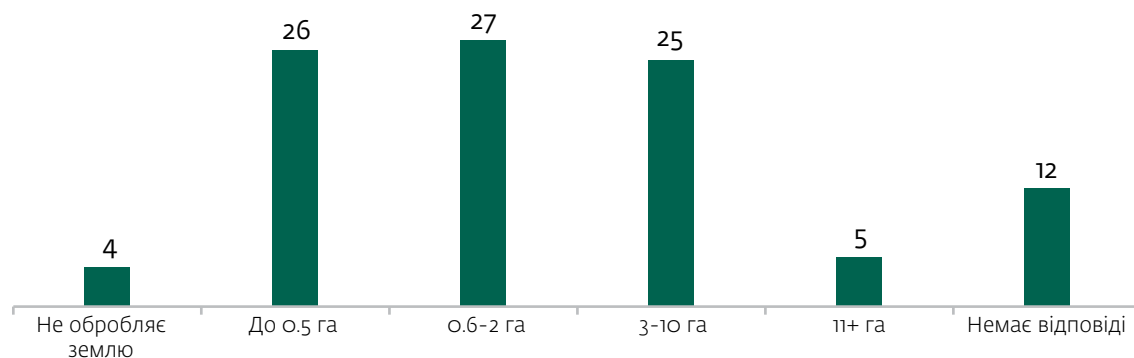
(% від усіх респондентів, n=1000)

Серед опитаних 84% обробляють землю, 4% не обробляють, а щодо 12% не вдалось з'ясувати цю інформацію. Зокрема, 26% опитаних обробляють до 0.5 га землі, 27% – до 2 га, 25% – 3-10 га, 5% – більше 11 га.

Яка є сумарна площа сільськогосподарських земель, яку Ви обробляєте (незалежно від того, чи Ви нею володієте)?

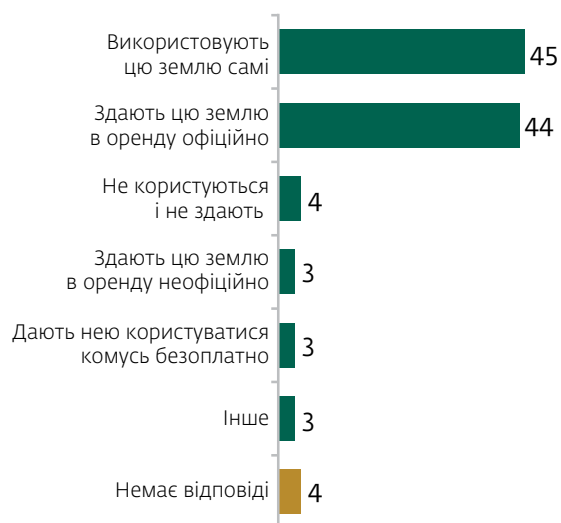
(% від всіх респондентів, n=1000)

Серед тих, хто володіє землею, 45% використовують землю самі, 44% здають її в оренду офіційно, 3% – неофіційно, ще 3% – дають комусь користуватися безоплатно, а 4% нічого з нею не роблять. Серед тих, хто користується землею, не володіючи нею, 45% роблять це на безоплатній основі, 15% – на підставі офіційного договору оренди, 8% – орендують без договору. Якщо узагальнити, 45% респондентів виступають в ролі як орендаря, орендодавця чи в обидвох ролях: 39% здають землю в оренду, 8% орендують землю.

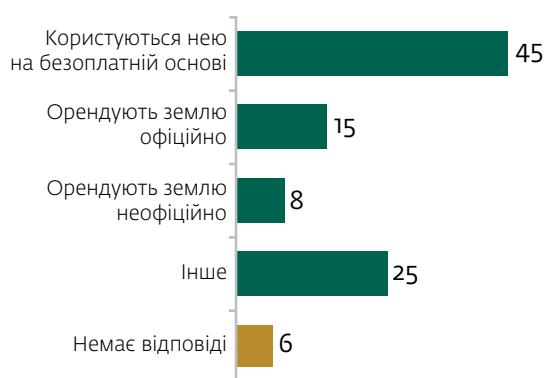
Наступне питання стосуватиметься лише тієї землі с/г призначення, якою Ви володієте. Як ця земля зараз використовується?

(% від тих, хто володіє землею, n=818)

Наступне питання стосуватиметься лише тієї землі с/г призначення, якою Ви користуєтесь, але не володієте. На яких підставах Ви користуєтесь цією землею?

(% від тих, хто користується землею, не володіючи нею, n=342)

Серед респондентів, молодших за 40 років, менша частка є землевласниками та орендодавцями. Окрім цього, найбільше орендарів – серед чоловіків до 40 років, а найбільше тих, хто обробляє понад 2 га – серед жінок віком від 40 до 59 років. Загалом, серед жінок більше тих, хто займається обробкою землі у власності (49%) порівняно з чоловіками (39%). Серед мешканців обласних центрів та великих міст менше землевласників та тих, хто обробляє понад 2 га, порівняно з селами. Серед жителів південних областей найбільша частка тих, хто обробляє понад 2 га та здає землю в оренду, а найменша вона серед мешканців західних областей.

Частка землевласників / тих, хто обробляє понад 2 га землі / орендарів / орендодавців в кожній категорії опитаних (%).

	Землевласник	Обробляє понад 2 га землі	Здає в оренду	Орендує
Жінки 18-39	71%	16%	23%	9%
Жінки 40-59	81%	42%	41%	9%
Жінки 60+	87%	26%	42%	6%
Чоловіки 18-39	79%	29%	32%	16%
Чоловіки 40-59	89%	30%	47%	6%
Чоловіки 60+	83%	34%	43%	4%
Обласний центр	70%	24%	37%	5%
Велике місто	77%	17%	32%	8%
Маленьке місто	84%	27%	38%	7%
Селище міського типу	82%	33%	43%	12%
Село	85%	35%	39%	8%
Захід	78%	15%	27%	8%
Центр	87%	35%	41%	8%
Схід	78%	27%	39%	8%
Південь	85%	53%	51%	10%

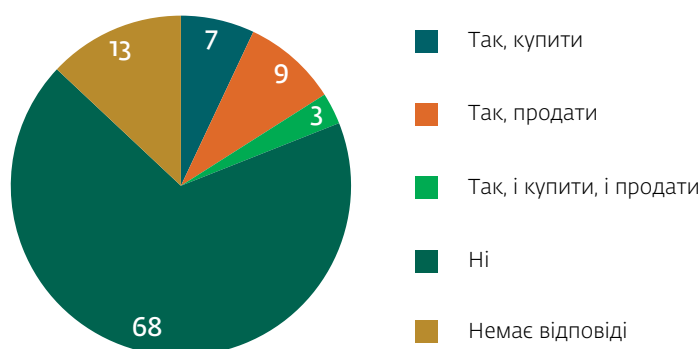
Наміри купувати та продавати землю

З 1 липня 2021 року вступив у силу закон щодо відкриття ринку земель сільськогосподарського призначення. Відтак, фізичні особи – громадяни України отримали право купувати землю та продавати її. Опитування розпочалось менш ніж за два тижні до відкриття ринку землі та закінчилось через три тижні після цієї події, тож можна сказати, що воно показує зріз настроїв землевласників та землекористувачів на момент, коли продаж та купівля землі були дозволені.

Після зняття мораторію 19% опитаних збираються продавати, купувати землю або робити й те, й інше. З них 7% збираються купити землю, 9% – продати, а 3% – і купити, і продати. Ще 68% не планують робити нічого з названого, 11% не визначились, 2% не відповіли.

Коли відкриється ринок землі, чи Ви або будь-який член Вашого домогосподарства планує продати або купити землю сільськогосподарського призначення?

(% від всіх респондентів, n=1000)

Дещо більше зацікавлених у купівлі землі серед чоловіків, зокрема, у віці 18-59 років; тих, хто охарактеризував свій майновий стан «У нас є достатньо грошей на електроніку для дому» або «Ми можемо дозволити собі машину чи інші товари подібної вартості», орендарів та тих, хто обробляє понад 10 га землі. Цікаво, що потенційних покупців серед мешканців обласних центрів вдвічі більше, ніж серед сільських жителів. Потенційних продавців також більше серед орендарів, натомість менше серед мешканців сіл та південних областей.

Варто зазначити, що жінки частіше кажуть, що не купуватимуть і не продаватимуть землю (71%) порівняно з чоловіками (63%). Натомість останні частіше відповідають, що не визначились (14%), ніж жінки (9%).

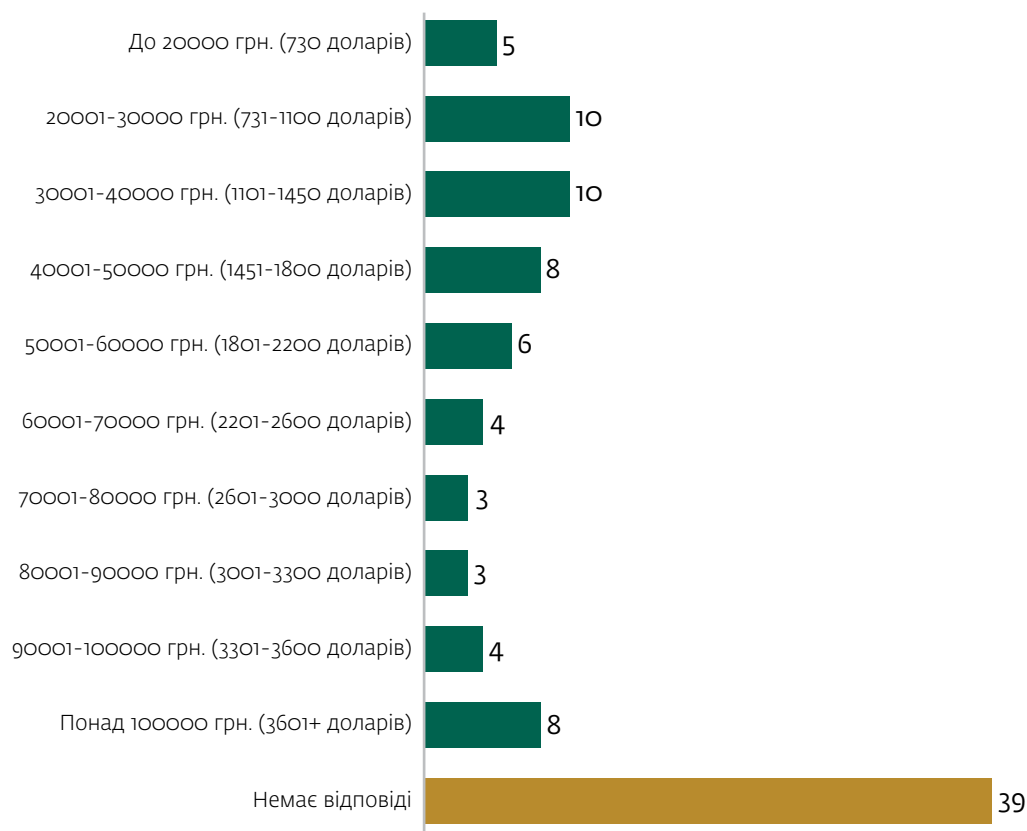
Частка потенційних покупців та продавців в кожній категорії опитаних (%).

	Потенційний покупець	Потенційний продавець
Жінки 18-39	12%	13%
Жінки 40-59	7%	15%
Жінки 60+	3%	9%
Чоловіки 18-39	18%	9%
Чоловіки 40-59	17%	12%
Чоловіки 60+	7%	13%
Обласний центр	14%	13%
Велике місто	7%	15%
Маленьке місто	15%	17%
Селище міського типу	10%	13%
Село	7%	9%
Захід	13%	13%
Центр	8%	14%
Схід	11%	12%
Південь	8%	7%
Бракує грошей навіть на їжу / Бракує грошей на одяг	8%	14%
Бракує грошей на побутову техніку	9%	12%
Бракує грошей на машину, квартиру / Можуть дозволити собі машину, квартиру	17%	17%
Невідомо	4%	5%
Немає землі в обробці	5%	10%
До 0.5 га землі в обробці	10%	11%
0.6-2 га землі в обробці	9%	15%
3-10 га землі в обробці	10%	14%
11+ га землі в обробці	25%	17%
Невідомо	6%	4%
Орендодавець	8%	13%
Орендар	25%	22%

За даними Міністерства аграрної політики, в перший місяць функціонування ринку землі середня ціна за гектар землі сільськогосподарського призначення становила 40 000 грн¹. Реалістично спрогнозували ціну лише 18% опитаних, котрі припустили, що вартість одного гектара землі буде в діапазоні від 30 до 50 тисяч гривень. Ще 15% респондентів назвали нижчу ціну, 28% – вищу, а 39% опитаних не змогли відповісти на запитання.

Варто зазначити, що жінки гірше орієнтуються в цінах на землю, ніж чоловіки: 43% жінок та 29% чоловіків не змогли відповісти на запитання.

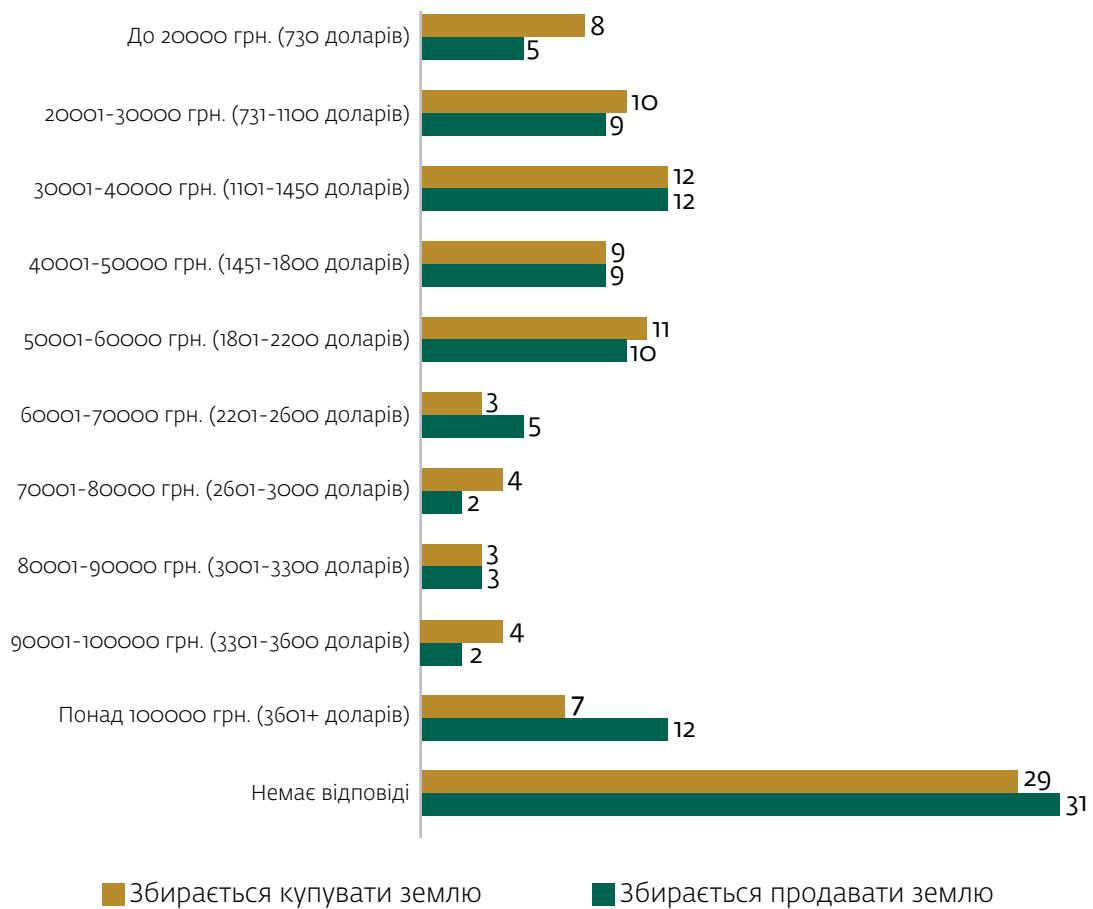
На вашу думку, скільки буде коштувати 1 гектар після відкриття ринку? (% від всіх респондентів, n=1000)

Серед тих, хто збирається купувати землю, 29% не знають, яка буде ціна. Ще 18% з них вважають, що вона не перевищуватиме 30 000 грн. за гектар, 21% прогнозують ціну в діапазоні від 30 000 до 50 000 грн., а 32% – понад 50 000 грн. Серед тих, хто має намір продати землю, 31% не змогли відповісти, яку ціну слід очікувати. Ще 14% вважають, що вона не перевищуватиме 30 000 грн. за гектар, 21% прогнозують ціну в діапазоні від 30 000 до 50 000 грн., а 34% – понад 50 000 грн. Загалом, у продавців в середньому трохи вищі цінові очікування, ніж у покупців, але ця різниця не дуже велика.

¹ <https://biz.liga.net/ekonomika/prodovolstvie/novosti/minagropolitiki-srednyaya-tsena-za-gektar-ukrainskoy-zemli-40-000-grn?fbclid=IwARoTc9ozBX73yvul8fVtWqftLpGVcdNEhASErpgKDLbNGOoPAH0pHt653WY>

**Порівняння очікувань щодо вартості 1 гектара
серед потенційних покупців та продавців землі**
(% від усіх опитаних, n покупців = 100, n продавців = 122)

Рівень обізнаності щодо земельного законодавства

Для перевірки знань щодо земельного законодавства респондентам ставився перелік із 16 запитань стосовно оформлення документів на землю, оренди, продажу земель сільськогосподарського призначення. Максимальна кількість правильних відповідей – 14. Ще два питання були вилучені з аналізу через відсутність однозначно правильної відповіді для них.

Нижче наведені частки респондентів, що правильно відповіли на кожне запитання:

- Знання про потребу у кадастровому номері та оформленні свого права власності на землю, якщо є потреба здати землю в оренду або передати її іншій особі – 69%;
- Знання про необхідність пройти процедуру реєстрації права власності на землю після прийняття спадщини – 61%;
- Знання про необхідність надавати технічну документацію із землеустрою співробітникам Державного земельного кадастру для отримання кадастрового номеру – 69%;
- Знання про необхідність платити за виготовлення технічної документації із землеустрою – 71%;
- Знання про безоплатність отримання витягу про земельну ділянку з Державного земельного кадастру на підтвердження державної реєстрації земельної ділянки – 31%;
- Знання про необхідність реєструвати право оренди у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно – 54%;
- Знання про необхідність сплачувати за реєстрацію права оренди – 44%;
- Знання про вартість реєстрації права оренди (в діапазоні від 100 до 200 грн.) – 13%;
- Знання про необхідність реєструвати зміну права оренди у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно – 59%;
- Знання про необхідність поновлювати договір оренди на новий термін (скасування автоматичного поновлення) – 46%;
- Знання про право орендодавця вимагати дострокового розірвання договору – 74%;
- Знання про неправомірність розірвання договору оренди в односторонньому порядку без звернення до суду – 49%;
- Знання про переважне право орендаря на придбання земельної ділянки – 39%;
- Знання про необхідність реєстрації наміру продати землю в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно – 40%.

Ще два запитання, вилучені з аналізу, стосувалися: 1) потреби надавати довідку про нормативну грошову оцінку земельної ділянки для реєстрації права власності на успадковану від найближчого родича землю, 2) вартості виготовлення технічної документації із землеустрою. В першому запитанні 47% опитаних вважали, що довідка потрібна, 25% – що ні, а 28% не змогли відповісти. Насправді, така довідка для реєстрації права власності потрібна, але якщо земля спадкується від найближчих родичів, то ні (оскільки в цьому випадку не нараховується податок). У другому питанні 11%

опитаних відповіли, що вартість виготовлення технічної документації із землеустрою не перевищує 1000 грн., 37% – 1001-5000 грн., 19% – 5001-10000 грн., 4% – понад 10000 грн., а 28% не змогли відповісти. Насправді, фіксованої ціни немає, вона залежить від багатьох факторів.

Лише 7 із 14 запитань отримали більше 50% правильних відповідей (тобто більше, аніж можна було отримати простим вгадуванням).

Знання окремих правових та бюрократичних аспектів земельного законодавства (% від усіх опитаних, n = 1000)

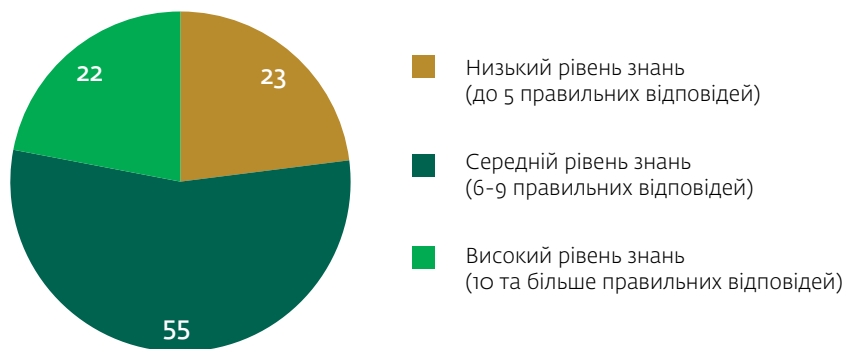

Важливо зазначити, що посередній рівень обізнаності щодо окремих тем спостерігається як серед тих, для кого вони менше релевантні, так і тих, для кого ці теми мали би бути актуальними. Наприклад, орендарі та орендодавці продемонстрували майже однаковий рівень обізнаності щодо питань оренди із тими, хто не здає / винаймає земельну ділянку. Так само ті, хто збирається купувати чи продавати землю, ненабагато більш обізнані про переважне право орендаря на придбання земельної ділянки та про необхідність реєстрації наміру продати землю в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно, як і ті, хто поки що не планує ставати учасником ринку землі.

Якщо узагальнити, 23% опитаних дали до 5 правильних відповідей з 14ти (далі умовно позначимо їх як людей з нижчим рівнем знань), 55% дали 6-9 правильних відповідей (люди з середнім рівнем знань), а 22% – 10 та більше правильних відповідей (люди з високим рівнем знань).

Рівень знань окремих правових та бюрократичних аспектів земельного законодавства

(% від всіх респондентів, n=1000)

Люди з низьким рівнем знань – в середньому старші та бідніші. Серед жінок до 40 років спостерігається гірший рівень обізнаності, ніж серед чоловіків того ж віку (хоча у віковій групі 40-59-річних тенденція протилежна). Люди з високим рівнем знань – в середньому молодші та забезпеченіші. Серед них порівняно більше тих, хто обробляє понад 10 га землі, а також має намір купувати її після відкриття ринку. Між міськими та сільськими жителями, мешканцями різних регіонів, землевласниками та землеко-ристувачами суттєвих відмінностей не спостерігається.

Рівень знань окремих правових та бюрократичних аспектів земельного законодавства в кожній категорії опитаних (% по рядку).

	Низький рівень знань	Середній рівень знань	Високий рівень знань
Жінки 18-39	15%	63%	22%
Жінки 40-59	20%	55%	25%
Жінки 60+	32%	53%	15%
Чоловіки 18-39	8%	62%	30%
Чоловіки 40-59	33%	45%	22%
Чоловіки 60+	29%	57%	14%
Бракую грошей навіть на їжу / Бракую грошей на одяг	32%	54%	14%
Бракую грошей на побутову техніку	19%	55%	26%
Бракую грошей на машину, квартиру / Можуть дозволити собі машину, квартиру	14%	57%	29%
Невідомо	34%	55%	11%
Немає землі в обробці	22%	63%	15%
До 0.5 га землі в обробці	19%	61%	19%
0.6-2 га землі в обробці	21%	59%	20%
3-10 га землі в обробці	25%	44%	31%
11+ га землі в обробці	11%	57%	32%
Невідомо	38%	54%	9%
Потенційний покупець землі	20%	46%	34%
Потенційний продавець землі	19%	55%	26%

Питання стосовно обізнаності з земельним законодавством можна розділити на дві категорії: щодо адміністративних аспектів землеволодіння та землекористування та щодо оренди й купівлі-продажу землі. До першої категорії можна віднести питання про реєстрацію та переоформлення права власності (зокрема, про кадастровий номер та процедуру його отримання), а також про вартість реєстрації права оренди. До другої категорії відносяться питання про обов'язковість реєстрації права оренди та його зміни, про скасування автоматичного поновлення договору оренди, про право орендодавця вимагати дострокового розірвання договору та правомірний спосіб це зробити, а також про переважне право орендаря на придбання земельної ділянки та необхідність реєстрації наміру продати землю.

Рівень знань про оренду та купівлю-продаж землі є низьким у 26% опитаних, які знали відповідь на 1-2 питання з семи чи жодного; середнім у 39% опитаних, котрі вірно відповіли на 3-4 питання; високим у 35% опитаних, що відповіли на 5-7 запитань. Що стосується адміністративних аспектів землеволодіння та землекористування, 22% опитаних правильно відповіли на 1-2 питання з семи або не відповіли на жодне; 49% вірно відповіли на 3-4 питання; 29% знали відповідь на 5-7 запитань.

Рівень знань адміністративних аспектів земельного законодавства та рівень знань законодавства щодо оренди та купівлі-продажу землі (% від всіх респондентів, n=1000)

Вік передусім пов'язаний з обізнаністю щодо оренди та ринку землі: чим старша людина, тим менше вона орієнтується у відповідних положеннях законодавства. Вікові відмінності у знанні про адміністративні аспекти землеволодіння та землекористування більш помітні серед чоловіків. Статеві відмінності спостерігаються для обох показників, але лише у віковому розрізі: жінки до 40 років гірше обізнані, аніж чоловіки того ж віку, але серед 40-59-річних, навпаки, жінки знаються на земельному законодавстві краще. Окрім цього, обидва показники обізнаності є кращими серед людей з вищим доходом та людей з намірами купувати землю.

Окрім вищезазначених груп, у законодавстві щодо оренди та купівлі-продажу землі краще орієнтуються люди, що обробляють понад 10 га та орендарі. А от орендодавці, навпаки, обізнані в цій царині навіть гірше за тих, хто не здає землю в оренду.

Рівень знань адміністративних аспектів земельного законодавства та рівень знань законодавства щодо оренди та купівлі-продажу землі (% по рядку).

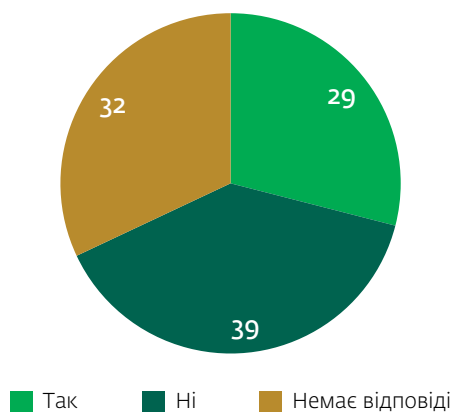
	Рівень знань щодо адміністративних аспектів володіння та користування землею			Рівень знань щодо оренди та ринку землі		
	Низький	Середній	Високий	Низький	Середній	Високий
Жінки 18-39	23%	48%	28%	18%	40%	42%
Жінки 40-59	20%	46%	35%	19%	40%	41%
Жінки 60+	25%	51%	24%	34%	45%	21%
Чоловіки 18-39	13%	55%	32%	8%	39%	53%
Чоловіки 40-59	28%	45%	27%	39%	32%	30%
Чоловіки 60+	25%	53%	23%	41%	36%	23%
Бракує грошей навіть на їжу / Бракує грошей на одяг	28%	47%	25%	33%	42%	25%
Бракує грошей на побутову техніку	16%	52%	32%	24%	38%	38%
Бракує грошей на машину, квартиру / Можуть дозволити собі машину, квартиру	15%	49%	36%	17%	38%	45%
Невідомо	37%	45%	18%	34%	41%	25%
Немає землі в обробці	17%	56%	27%	17%	55%	27%
До 0.5 га землі в обробці	21%	54%	26%	24%	42%	35%
0.6-2 га землі в обробці	19%	52%	28%	25%	39%	36%
3-10 га землі в обробці	21%	41%	38%	29%	32%	39%
11+ га землі в обробці	15%	53%	32%	7%	38%	55%
Невідомо	39%	43%	18%	35%	46%	20%

	Рівень знань щодо адміністративних аспектів володіння та користування землею			Рівень знань щодо оренди та ринку землі		
	Низький	Середній	Високий	Низький	Середній	Високий
Не орендодавець	21%	50%	29%	22%	40%	38%
Орендодавець	24%	47%	29%	32%	37%	30%
Не орендар	23%	49%	28%	27%	39%	34%
Орендар	17%	50%	33%	18%	40%	42%
Не є потенційним покупцем землі	23%	50%	28%	26%	40%	34%
Потенційний покупець землі	16%	44%	41%	21%	36%	43%
Не є потенційним продавцем землі	22%	49%	29%	26%	39%	34%
Потенційний продавець землі	22%	49%	29%	22%	39%	39%

Знання про державну підтримку фермерів

Серед тих респондентів, хто обробляє землю, лише 29% знають, що уряд надає фінансову підтримку фермерам, щоб допомогти їм розширити своє виробництво. Серед них, тільки 34% назвали хоча б одну програму підтримки державою фермерів. Ще 39% людей, що культивують землю, не погодились, що уряд допомагає фермерам, а 32% не змогли чи не захотіли відповісти.

Чи правда, що уряд надає фінансову підтримку фермерам, щоб допомогти їм розширити своє виробництво?
(% від тих, хто обробляє землю, n=959)

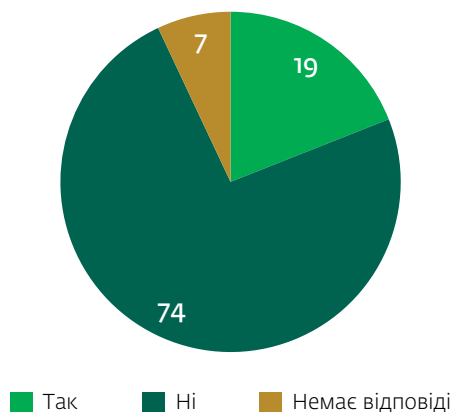

Чи можете Ви назвати конкретні програми?
(% від тих, хто вважає, що уряд надає фінансову підтримку фермерам, n=280)

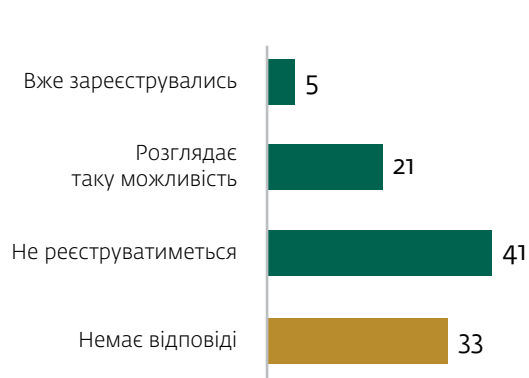

Серед тих респондентів, хто обробляє землю, 19% респондентів знають про Державний аграрний реєстр. З них 5% вже зареєструвались, 21% розглядає таку можливість, 41% не збираються реєструватись, а 33% не визначились.

Чи знаєте Ви про Державний аграрний реєстр?
(% від тих, хто обробляє землю, n=959)

Чи зареєструвались би Ви у Державному аграрному реєстрі?
(% від тих, хто знає про Реєстр, n=188)

Порівняно більш обізнані з питань державної підтримки фермерів та/або Державного аграрного реєстру особи до 60 років, жителі маленьких міст, селищ та сіл, мешканці західного регіону, найбільш матеріально забезпечені респонденти, орендарі землі, особи, що обробляють понад 10 га, потенційні продавці та покупці землі, а також люди, більш обізнані з питань земельного законодавства. Цікаво, що обізнаність про державну підтримку не пов'язана з обсягом землі в обробці, але з ним пов'язане знання про Державний аграрний реєстр. Між чоловіками та жінками суттєвої різниці в обізнаності щодо цих двох питань немає; втім, якщо аналізувати в розрізі статево-вікових груп, серед чоловіків до 40 років більше обізнаних про урядову фінансову підтримку, аніж серед жінок.

Рівень знань про урядову фінансову підтримку фермерам та Державний аграрний реєстр в кожній категорії опитаних (%).

	Знає про урядову фінансову підтримку фермерам	Знає про Державний аграрний реєстр
Жінки 18-39	30%	27%
Жінки 40-59	32%	21%
Жінки 60+	19%	9%
Чоловіки 18-39	40%	24%
Чоловіки 40-59	30%	22%
Чоловіки 60+	22%	13%
Обласний центр	30%	13%
Велике місто	24%	12%
Маленьке місто	31%	22%
Селище міського типу	27%	19%
Село	29%	21%
Захід	35%	19%
Центр	30%	16%
Схід	26%	25%
Південь	22%	19%

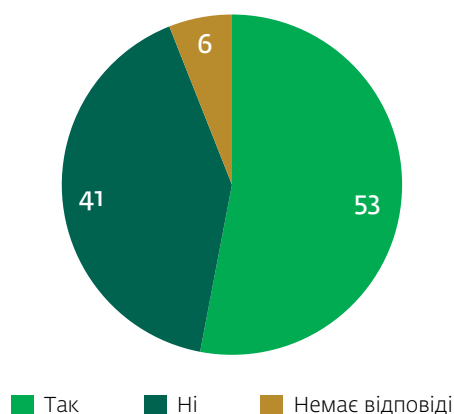
	Знає про урядову фінансову підтримку фермерам	Знає про Державний аграрний реєстр
Бракує грошей навіть на їжу / Бракує грошей на одяг	24%	14%
Бракує грошей на побутову техніку	31%	20%
Бракує грошей на машину, квартиру / Можуть дозволити собі машину, квартиру	37%	24%
Невідомо	19%	18%
До 0.5 га землі в обробці	29%	18%
0.6-2 га землі в обробці	34%	25%
3-10 га землі в обробці	31%	16%
11+ га землі в обробці	32%	32%
Невідомо	12%	13%
Не орендар	28%	18%
Орендар	37%	39%
Потенційний покупець землі	38%	34%
Потенційний продавець землі	43%	25%
Низький рівень знань про земельне законодавство	19%	13%
Середній рівень знань про земельне законодавство	29%	20%
Високий рівень знань про земельне законодавство	40%	25%

Потреба в інформуванні та канали комунікації

Інформація про останні зміни у земельному законодавстві наразі потрібна 53% опитаних. Майже всі запропоновані категорії запитань мають однаковий рівень зацікавленості у респондентів: приватизація (28%), оформлення документів на землю (27%), користування нею (зокрема, питання оренди) (28%), набуття та відчуження (33%). Дещо менше цікавило опитаних питання встановлення меж земельної ділянки (11%) та інші (11%). Серед інших питань згадуються, зокрема, купівля-продаж землі, в тому числі ціни, а також новини у сфері земельного законодавства.

Чи потрібна вам наразі інформація про останні зміни у земельному законодавстві?

(% від всіх респондентів, n=1000)

Що саме Ви хочете дізнатись?

(% від тих, кому наразі потрібна інформація про останні зміни у земельному законодавстві, n=534)

Загалом, суттєвих відмінностей за рівнем запиту на інформацію між основними соціально-демографічними групами, за окремими винятками, не спостерігається. У східному регіоні рівень запиту на інформацію дещо нижчий порівняно з іншими (42%). Натомість вищий цей запит у тих, хто зацікавлений продати (68%) чи купити (75%) землю, в орендарів (61%) та тих, хто обробляє 3-10 га землі (62%).

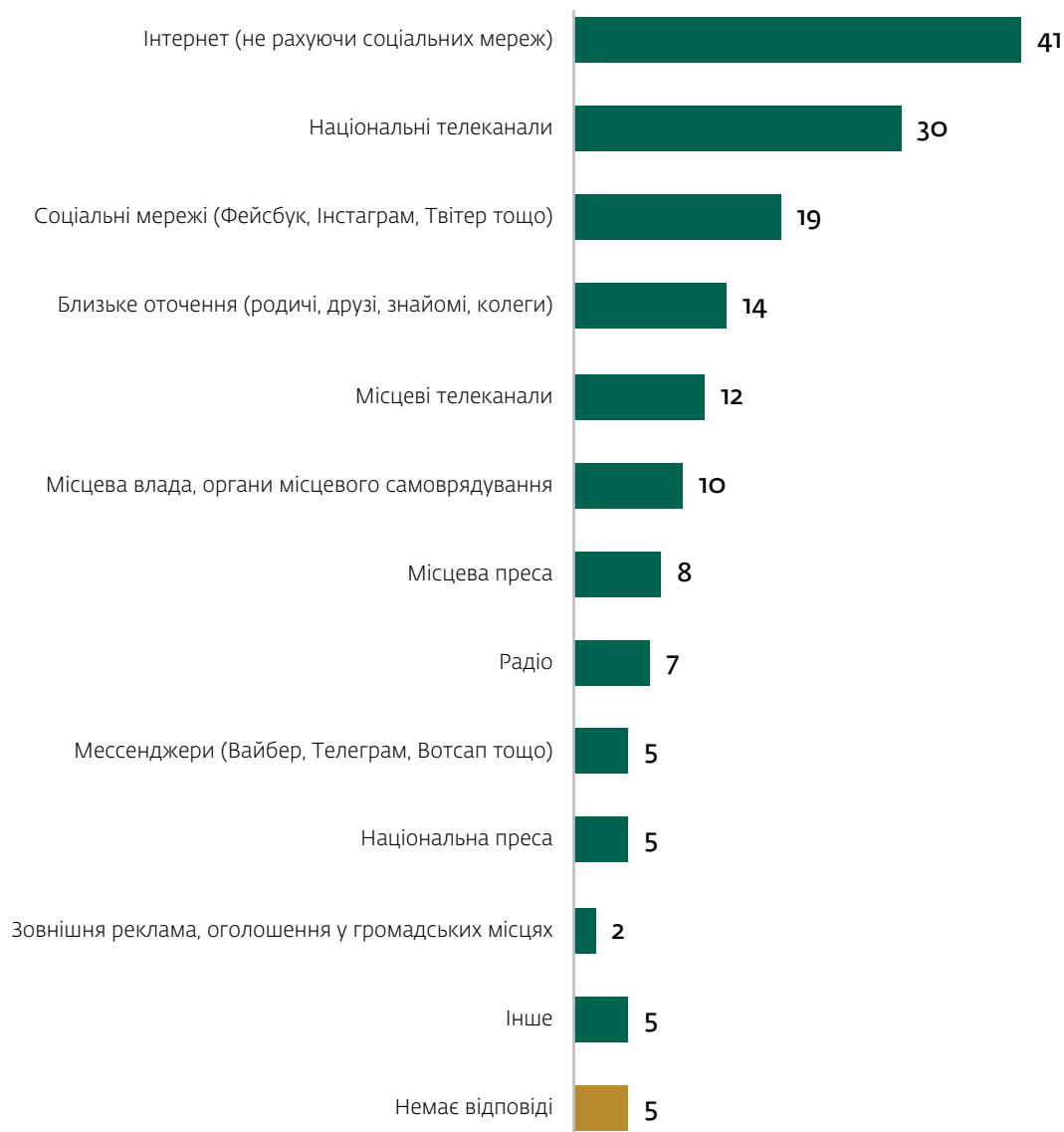
Запит на інформацію про останні зміни в земельному законодавстві в кожній категорії опитаних (%).

Захід	56%
Центр	56%
Схід	42%
Південь	64%
<hr/>	
Немає землі в обробці	37%
До 0.5 га землі в обробці	50%
0.6-2 га землі в обробці	56%
3-10 га землі в обробці	62%
11+ га землі в обробці	49%
Невідомо	42%
<hr/>	
Не орендар	52%
Орендар	61%
Не є потенційним покупцем	51%
Потенційний покупець землі	75%
<hr/>	
Не є потенційним продавцем	51%
Потенційний продавець землі	68%

Способи отримувати інформацію, які найбільш зручні для опитаних – інтернет (41%) та національне телебачення (30%). Також відносно часто згадувалися соціальні мережі (19%), близьке оточення (14%), місцеві телеканали (12%), місцева влада та ОМС (10%).

Які способи дізнаватися інформацію про земельне законодавство є для Вас найзручнішими? Назвіть до 2 основних джерел.

(% від всіх респондентів, n=1000)

Серед потенційних покупців 60% назвали зручним способом отримання інформації інтернет, 19% – соціальні мережі, 18% – національні телеканали, 17% – місцеву владу, ОМС. Серед потенційних продавців 37% назвали зручним способом отримання інформації інтернет, 28% – національні телеканали, 18% – соціальні мережі, 19% – близьке оточення, 14% – місцеву владу, ОМС, стільки ж – місцеві телеканали.

Топ-6 найзручніших джерел інформації серед потенційних покупців та продавців землі

(% від усіх опитаних, n покупців = 100, n продавців = 122)

Серед тих, хто потребує інформацію про зміни у земельному законодавстві, 38% назвали зручним джерелом її отримання інтернет, 30% – національні телеканали, 23% – соціальні мережі, 14% – місцеві телеканали, по 12% – близьке оточення та місцеву пресу, а 9% – місцеву владу та ОМС,

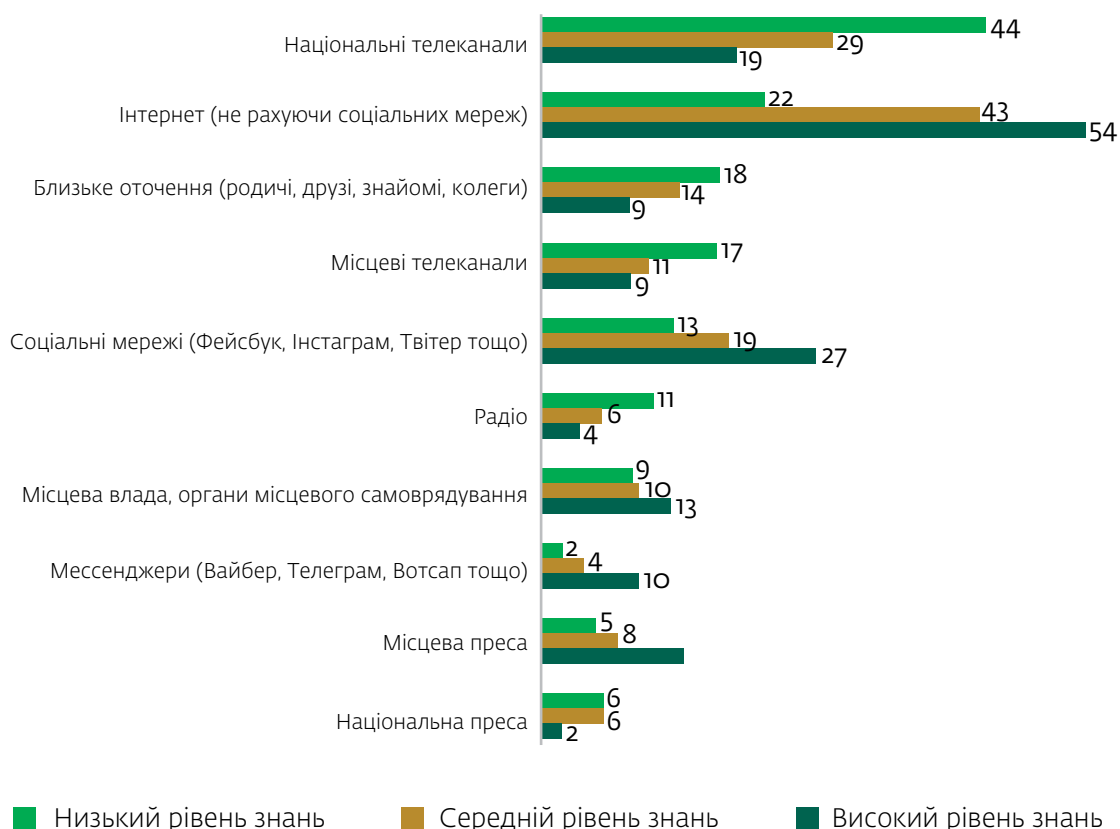
Топ-7 найзручніших джерел інформації серед тих, хто має запит на інформацію щодо земельних питань, та тих, хто не має

(% від усіх опитаних, n тих, хто потребує інформації = 534, n тих, хто не потребує інформації = 408)

Люди з найнижчим рівнем знань щодо земельного законодавства віддають перевагу національним телеканалам (44%), меншою мірою – інтернету (22%), близькому оточенню (18%). Аналогічні тенденції спостерігаються як для респондентів, що погано обізнані про адміністративні аспекти землеволодіння та землекористування, так і для тих, хто не розбирається у питаннях оренди та купівлі-продажу землі.

Топ-10 найзручніших джерел інформації серед людей з низьким, середнім та високим рівнем знань щодо земельного законодавства
 (% від усіх опитаних, *п найменш обізнаних= 229, п середньо обізнаних= 553, п найбільш обізнаних = 218*)

Загалом, чим молодша людина, тим більше вона віддає перевагу інтернету, соціальним мережам та месенджерам; чим старша – всім іншим каналам інформування (окрім зовнішньої реклами). У селах частіше відмічають, що їм зручно дізнаватися інформацію з місцевої преси, у маленьких містах та селищах міського типу – з національних телеканалів та від близького оточення, у великих містах – з інтернету. Втім, відмінності невеликі. На заході та сході більшу роль порівняно з іншими регіонами відіграє інтернет, а в центрі та на півдні порівняно частіше, ніж в інших областях, називали місцеві телеканали. Чоловіки частіше, ніж жінки, називали національне телебачення серед найзручніших способів отримати інформацію (38% та 26% відповідно). Натомість жінки частіше за чоловіків називали місцеву пресу (11% та 4% відповідно).

62% опитаних погодились, що місцеві нотаріуси надають надійну інформацію про місцеві земельні відносини, 58% підтримали це твердження щодо місцевих державних реєстраторів, 56% – щодо місцевих підрозділів Держгеокадастру, 49% – щодо органів місцевого самоврядування.

Наскільки Ви згодні, що...

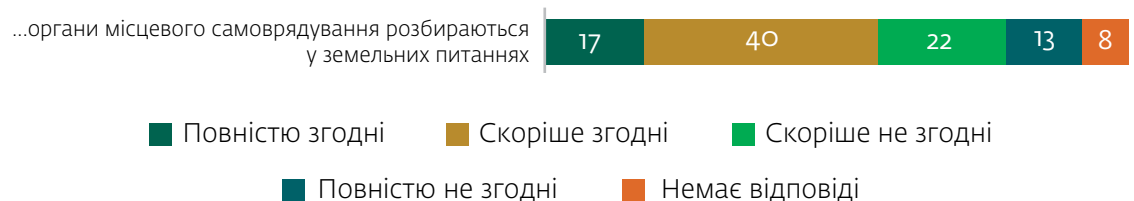
(% від всіх респондентів, n=1000)

Більше половини опитаних погодились, що органи місцевого самоврядування розбираються у земельних питаннях: 17% опитаних повністю згодні, 40% скоріше згодні, 22% скоріше не згодні, а 13% не згодні повністю.

Наскільки Ви згодні, що...

(% від всіх респондентів, n=1000)

Майже половина опитаних погодилась, що органи місцевого самоврядування зможуть надати підтримку в ситуації спору щодо землі: 10% респондентів повністю згодні, 38% скоріше згодні, 26% скоріше не згодні, а 15% не згодні повністю.

Наскільки Ви згодні, що... (% від всіх респондентів, n=1000)

...якщо виникне спір щодо землі, я відчуваю, що органи місцевого самоврядування можуть надати мені підтримку

Категорія	Відсоток
Повністю згодні	10
Скоріше згодні	38
Скоріше не згодні	26
Повністю не згодні	15
Немає відповіді	11

- Повністю згодні
- Скоріше згодні
- Скоріше не згодні
- Повністю не згодні
- Немає відповіді

Узагальнимо наведену вище статистику щодо ставлення землевласників та землекористувачів до органів місцевого самоврядування: 49% вважають, що ОМС надають надійну інформацію про місцеві земельні відносини, 57% погоджуються, що ОМС розбираються у земельних питаннях, а 48% очікують, що ОМС зможуть надати їм підтримку в ситуації спору щодо землі. Водночас, 43% сумніваються в тому, що інформація про місцеві земельні відносини від ОМС надійна, 35% схильні вважати, що ОМС не розбираються у земельних питаннях, а 41% не розраховує на допомогу від ОМС в ситуації спору щодо землі.

Правоспроможність та верховенство права

Одним із показників правоспроможності громадян є їх переконання в тому, що вони здатні захистити свої права, якщо в цьому виникне необхідність. Віра у власні сили спонукає людей здійснювати зусилля, спрямовані на вирішення правових проблем, а це, в свою чергу, підвищує шанси на їх успішне розв'язання.

Більше половини опитаних (59%) вважають, що, ймовірно, зможуть захистити свої права як власника землі чи землекористувача, якщо вони будуть порушені. Зокрема, 19% респондентів цілком впевнені, що зможуть захистити свої права як власника землі чи землекористувача, якщо вони будуть порушені, 40% говорять, що це доволі ймовірно, 21% – доволі мало ймовірно, а 13% взагалі вважають це дуже мало ймовірним. 7% не змогли відповісти на це запитання.

Водночас, 83% погоджуються, що захистити свої права як власника землі чи землекористувача вдасться зробити великому бізнесмену чи посадовцю. Зокрема, 68% респондентів кажуть, що такі люди з великою ймовірністю зможуть це зробити, 15% заявляє, що це досить ймовірно. Проте 8% оцінюють таку ймовірність як низьку. Кожен десятий не зміг відповісти на це запитання.

Якщо узагальнити, 53% респондентів є оптимістами: вони вважають, що права зможуть захистити і вони, і бізнесмен/посадовець. Ще 30% не вірять у рівність людей перед законом: вони відповіли, що захистити права вдасться тільки бізнесмену/посадовцю, але не їм самим. Окрім цього, 6% притримуються протилежної думки – що їх захист прав буде успішнішим, ніж у бізнесмена/посадовця. Врешті, 11% сумніваються, що це вдасться хоча б комусь.

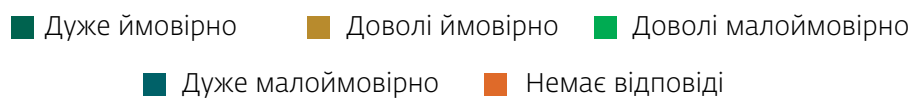
Наскільки ймовірно, що...

(% від всіх респондентів, n=1000)

Майже три чверті (73%) опитаних вважають, що, ймовірно, знайдуть, де отримати хорошу пораду, якщо зіткнуться із проблемою, пов'язаною з правом приватної власності на землю. Зокрема, 31% опитаних відповіли, що з високою ймовірністю зможуть знайти, де отримати хорошу пораду, 43% відповідають, що це доволі ймовірно, 16% – що це малоймовірно, 6% – дуже малоймовірно, а 4% не відповіли. Серед тих, хто ідентифікує БПД як надавача допомоги, яку вони отримували протягом останніх 1.5 років, 77% відповіли на це питання ствердно, а серед тих, хто не ідентифікує – 67%.

Наскільки ймовірно, що... (% від всіх респондентів, n=1000)

Впевненість у здатності захистити свої права як власника землі чи землекористувача та отримати хорошу пораду щодо земельної проблеми пов'язана зокрема з такими характеристиками людини:

- Віком: старші люди менш впевнені у здатності захистити свої права та знайти хорошу пораду;
- Статтю: жінки до 40 років є менш впевненими у своїй спроможності порівняно з чоловіками того ж віку;
- Рівнем доходу домогосподарства: бідніші люди також менш впевнені в одному й другому;
- Регіоном та типом населеного пункту: мешканці сіл та західних областей дещо менш впевнені у здатності захистити свої права;
- Правом власності на землю: землевласники більш впевнені, ніж землекористувачі, у здатності захистити свої права;
- Рівнем знань про земельне законодавство: люди з вищим рівнем знань більш впевнені у здатності отримати хорошу пораду;
- Позитивним попереднім досвідом звернення до системи БПД: чим більш успішний досвід звернення, тим більш ймовірно, що людина буде оптимістично оцінювати свої шанси отримати хорошу пораду наступного разу і захистити свої права.

Частка тих, хто вважає, що зможе захистити свої права як землевласника та землекористувача і отримати хорошу пораду щодо земельного питання, в кожній категорії опитаних (%).

	Зможуть захистити свої права	Зможуть отримати хорошу пораду
Жінки 18-39	66%	81%
Жінки 40-59	57%	73%
Жінки 60+	46%	62%
Чоловіки 18-39	75%	95%
Чоловіки 40-59	66%	73%
Чоловіки 60+	48%	58%
Обласний центр + Велике місто	62%	79%
Маленьке місто + Селище міського типу	63%	70%
Село	54%	74%
Захід	49%	69%
Центр	67%	74%
Схід	58%	76%
Південь	59%	74%
Бракує грошей навіть на їжу / Бракує грошей на одяг	39%	58%
Бракує грошей на побутову техніку	61%	79%
Бракує грошей на машину, квартиру / Можуть дозволити собі машину, квартиру	72%	85%
Невідомо	57%	64%
Землекористувач	48%	72%
Землевласник	61%	74%

	Зможуть захистити свої права	Зможуть отримати хорошу пораду
Низький рівень знань про земельне законодавство	53%	66%
Середній рівень знань про земельне законодавство	58%	73%
Високий рівень знань про земельне законодавство	66%	83%
Отримали необхідну інформацію або підтримку від БПД	68%	81%
Не отримали необхідну інформацію або підтримку від БПД	19%	36%

Потенційні покупці землі вище оцінюють свою спроможність захистити свої права як власника землі чи землекористувача (64%), ніж потенційні продавці (50%). Що стосується здатності знайти, де отримати хорошу пораду щодо проблемою із правом власності на землю, відмінності менші: 73% потенційних покупців та 68% потенційних продавців вважають, що зможуть її отримати.

Спроможність захистити свої права як власника землі чи землекористувача та знайти, де отримати хорошу пораду щодо права власності на землю, серед потенційних покупців та продавців землі

(% від усіх опитаних, n покупців = 100, n продавців = 122)

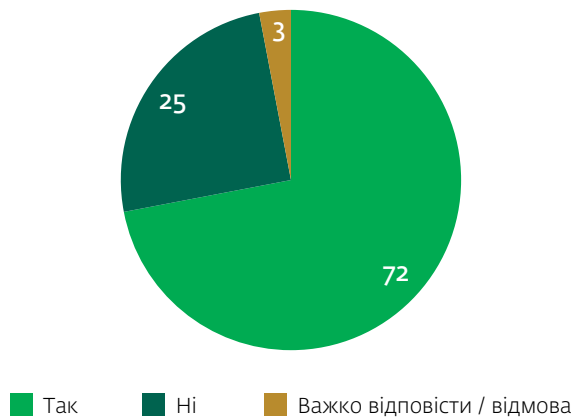

Ставлення до безоплатної правової допомоги

72% опитаних повідомили, що коли-небудь зверталися до центру / бюро з надання безоплатної правової допомоги, на гарячу лінію або до юристів системи безоплатної правової допомоги, що здійснювали виїзний прийом у їх населеному пункті. Чверть респондентів (25%) заперечує факт звернення, а 3% вагаються з відповіддю на це запитання. Оскільки всі номери для опитування брались із клієнтської бази, тобто тих осіб, що звертались до БПД, ця цифра радше вказує на частку клієнтів, що ідентифікують юристів, до котрих вони звертались, як представників системи БПД ².

Чи доводилося Вам коли-небудь звертатися до центру / бюро з надання безоплатної правової допомоги, на гарячу лінію або до юристів системи безоплатної правової допомоги, що здійснювали виїзний прийом у вашому населеному пункті?

(% від всіх респондентів, n=1)

Цей показник вищий у чоловіків порівняно з жінками (в усіх вікових групах), в містах та селищах міського типу порівняно з селами, у людей з високим рівнем обізнаності щодо земельного законодавства, серед орендодавців порівняно з тими, хто ними не є. Натомість цей показник нижчий у західному регіоні та серед найбіднішого прошарку клієнтів, а також тих, хто не обробляє землю – або обробляє понад 10 га. Водночас, не виявлено суттєвої різниці між тими, хто планує продавати та/чи купувати землю після відкриття ринку землі, та тими, хто володіє землею і тільки користується нею.

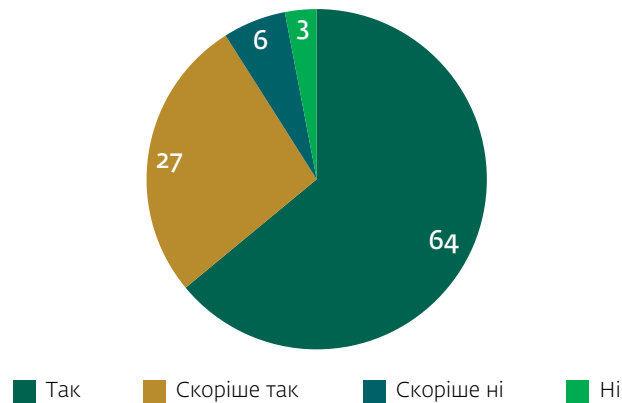
² В окремих випадках можливо, що номер, наданий клієнтом при зверненні, належав іншому члену родини чи змінив власника, але ми припускаємо, що частка таких випадків не перевищувала декількох відсотків.

Частка тих, хто повідомив, що коли-небудь звертався до юристів БПД, в кожній категорії опитаних (%).

Жінки 18-39	63%
Жінки 40-59	72%
Жінки 60+	68%
Чоловіки 18-39	73%
Чоловіки 40-59	82%
Чоловіки 60+	80%
Обласний центр + Велике місто	76%
Маленьке місто + Селище міського типу	79%
Село	65%
Захід	65%
Центр	77%
Схід	72%
Південь	75%
Бракує грошей навіть на їжу / Бракує грошей на одяг	58%
Бракує грошей на побутову техніку	77%
Бракує грошей на машину, квартиру / Можуть дозволити собі машину, квартиру	76%
Невідомо	75%
Немає землі в обробці	59%
До 0.5 га землі в обробці	68%
0.6-2 га землі в обробці	74%
3-10 га землі в обробці	78%
11+ га землі в обробці	56%
Невідомо	78%
Не орендодавець	70%
Орендодавець	77%
Низький рівень знань про земельне законодавство	73%
Середній рівень знань про земельне законодавство	69%
Високий рівень знань про земельне законодавство	80%

Дев'ять із десяти опитаних (91%) серед тих, хто повідомив, що звертався до БПД, отримали Ви необхідну інформацію або підтримку: з них 64% цілком погодились із цим, 27% скоріше погодились, а 9% скоріше чи зовсім не погодились.

**Чи отримали Ви необхідну інформацію або підтримку?
Якщо Ви зверталися декілька разів, будь ласка, оцініть в цілому.**
(% від респондентів, що зверталися до БПД, n=727)

Молодші чоловіки та жінки схильні давати більш позитивну оцінку отриманій допомозі, аніж старші люди. У селах також дещо частіше повідомляли, що лишились цілком задоволеними допомогою (так відповів 71% сільських мешканців порівняно з 60% жителів міст) – втім, якщо об'єднати відповіді «так» і «скоріше так», ця різниця зникає. В регіональному розрізі варто виокремити західний макрорегіон, де отримали необхідну інформацію або підтримку 82% – нижче середнього показника по всій Україні. Найменш забезпечені респонденти також рідше повідомляли, що їм допомогли (79%). Нижчий рівень задоволеності допомогою БПД також притаманний землекористувачам, тобто тим, хто не має власної землі; тим, хто обробляє менше землі; тим, хто має низький та середній рівень знань про земельне законодавство. Значних відмінностей між тими, хто орендує/здає в оренду землю та ні, а також тими, хто планує продавати/купувати землю та ні, не виявлено.

Частка тих, хто отримав необхідну інформацію та підтримку від юристів БПД (% від тих, хто повідомив, що коли-небудь звертався до них).

Жінки 18-39	99%
Жінки 40-59	88%
Жінки 60+	87%
Чоловіки 18-39	97%
Чоловіки 40-59	92%
Чоловіки 60+	82%
Захід	82%
Центр	90%
Схід	94%
Південь	97%
Бракує грошей навіть на їжу / Бракує грошей на одяг	79%
Бракує грошей на побутову техніку	90%
Бракує грошей на машину, квартиру / Можуть дозволити собі машину, квартиру	97%
Невідомо	92%
Землекористувач	80%
Землевласник	93%
Немає землі в обробці	87%
До 0.5 га землі в обробці	87%
0.6-2 га землі в обробці	91%
3-10 га землі в обробці	91%
11+ га землі в обробці	96%
Невідомо	95%
Низький рівень знань про земельне законодавство	90%
Середній рівень знань про земельне законодавство	88%
Високий рівень знань про земельне законодавство	96%

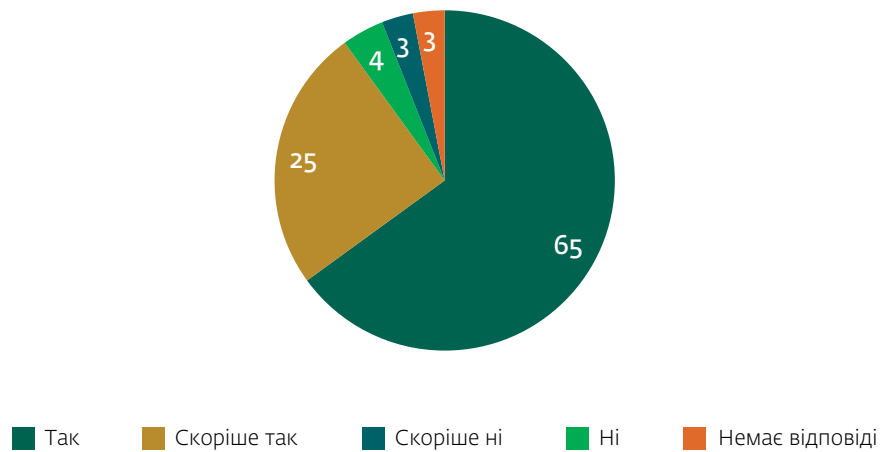

90% серед тих, хто повідомив, що звертався до БПД, порадили би сусіду звернутися до системи безоплатної правової допомоги, якби у нього чи неї виникла проблема у сфері земельних відносин: 65% цілком погодились, 25% скоріше погодились, 7% навпаки, не робили б цього, а 3% мають складнощі з відповіддю на поставлене запитання.

Ті люди, які самі лишилися задоволеними зверненням, також схильні рекомендувати сусіду звернутися до юристів БПД. Тож більшість відмінностей між різними категоріями респондентів, виявлених під час аналізу відповідей на попереднє запитання, зберігаються.

Якби у Вашого сусіда виникла проблема у сфері земельних відносин, чи порадили би Ви цій людині звернутися до системи безоплатної правової допомоги?

(% від респондентів, що зверталися до БПД, n=727)

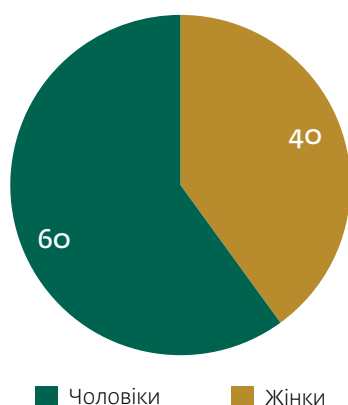
Соціально-демографічні характеристики респондентів

Як зазначалося вище, генеральною сукупністю в цьому опитуванні були особи, що зверталися до системи БПД протягом 2020-2021 років стосовно земельних питань. Для опитування відбирались тільки повнолітні особи, що мали землю сільськогосподарського призначення у власності або користуванні.

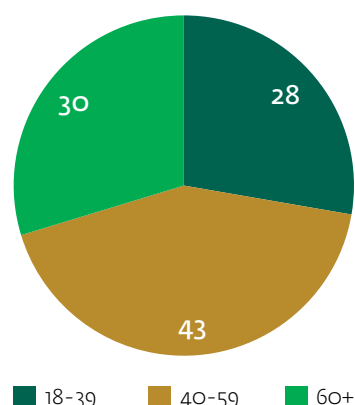
До масиву даних опитування був застосований «ваговий» коефіцієнт, що привів структуру масиву за статтю, віком та регіоном проживання у відповідність зі структурою генеральної сукупності. Нижче наведені розподіли респондентів за ключовими соціально-демографічними характеристиками після зважування.

Жінки склали 60% від усіх опитаних, а чоловіки – 40%. Що стосується розподілу за віком, 28% респондентів виповнилось від 18 до 39 років, 43% – від 40 до 59 років, а 30% – 60 років та більше. Загалом, майже половина респондентів (45%) – жінки, старші за 40 років. Жінки трохи старші за чоловіків: середній вік чоловіка у вибірці 49 років, середній вік жінки – 51 рік. Майже третина чоловіків (32%) та лише чверть жінок (25%) молодші за 40 років.

Стать
(% від всіх респондентів, n=1000)

Стать
(% від всіх респондентів, n=1000)

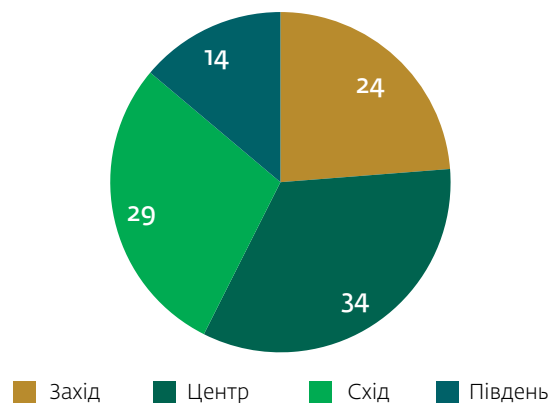
Статеві-вікові категорії (% від всіх респондентів, n=1000)

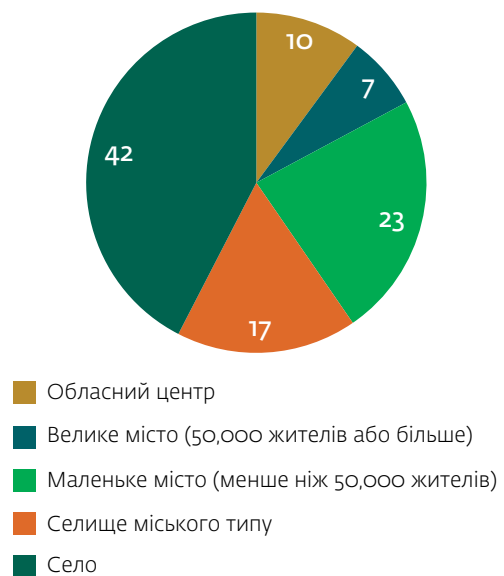
Респонденти розподілилися за регіонами проживання наступним чином: 24% опитаних мешкали у західному регіоні (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька області), 34% – у центральному (Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Черкаська, Чернігівська області та м. Київ), 29% – у східному (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Харківська області), а 14% – у південному (Миколаївська, Одеська, Херсонська області).

Більшість опитаних землевласників та землекористувачів очікувано мешкала в селах та селищах міського типу. Втім, кожен десятий респондент проживав в обласному центрі. За розміром населеного пункту було отримано такий розподіл: 10% опитаних проживали в обласних центрах, 7% – у великих містах з населенням понад 50 тисяч мешканців, 23% – у маленьких містах, 17% – у селищах міського типу, 42% – у селах.

Регіон (% від всіх респондентів, n=1000)

Тип населеного пункту (% від всіх респондентів, n=1000)

Серед мешканців обласних центрів 64% становлять чоловіки усіх вікових категорій, для великих міст цей показник дорівнює 50%. Для порівняння, серед опитаних сільських мешканців чоловіків було лише 28%. Загалом, понад половина опитаних жінок (51%) та лише 30% опитаних чоловіків проживали у селі.

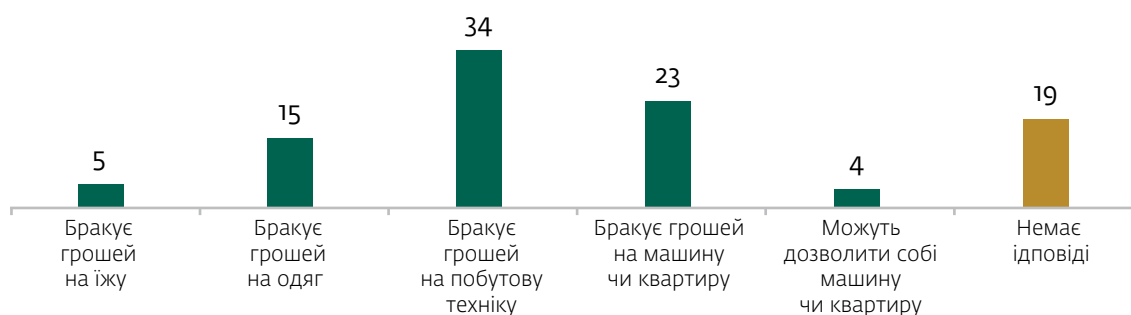
Статеві-вікові групи в розрізі типу населеного пункту (% по стовпцю)

	Обласний центр	Велике місто	Маленьке місто	Селище міського типу	Село
Жінки 18-39	13%	18%	17%	8%	16%
Жінки 40-59	13%	18%	17%	22%	38%
Жінки 60+	10%	14%	23%	23%	18%
Чоловіки 18-39	21%	21%	13%	10%	10%
Чоловіки 40-59	21%	21%	16%	23%	12%
Чоловіки 60+	22%	8%	14%	13%	6%

Кожен п'ятий респондент повідомив, що не завжди в змозі купити собі одяг. Загалом, 5% відповіли, що їх домогосподарству бракує грошей навіть на їжу, 15% вистачає грошей на їжу, але не завжди у змозі купити одяг, 34% вистачає грошей на їжу та одяг, але не завжди можуть дозволити собі електроніку для дому або інші дорогі товари, 23% мають достатньо грошей на електроніку для дому чи інші дорогі товари, але не можуть дозволити собі машину або квартиру, а 4% можуть дозволити собі машину та інші товари. Ще 19% не змогли або не захотіли відповідати.

Матеріальний стан домогосподарства

(% від всіх респондентів, n=1000)

Матеріальний стан домогосподарств є дещо кращим в обласних центрах, де 43% мають труднощі лише з купівлею машини та квартири або можуть дозволити собі ці речі, і дещо гіршим в селах, де 26% бракує грошей на одяг. Також матеріальний стан пов'язаний зі статтю та віком: більша частка старших людей перебуває у скрутному матеріальному становищі порівняно з людьми, молодшими за 40 років, а серед жінок більше бідних порівняно з чоловіками з тих самих вікових груп.

Матеріальний стан домогосподарства в розрізі типу населеного пункту (% по стовпцю)

	Обласний центр	Велике місто	Маленьке місто	Селище міського типу	Село
Бракує грошей навіть на їжу / Бракує грошей на одяг	16%	15%	15%	17%	26%
Бракує грошей на побутову техніку	31%	38%	33%	33%	36%
Бракує грошей на машину, квартиру / Можемо дозволити собі машину, квартиру	43%	27%	30%	24%	23%
Невідомо	10%	20%	23%	26%	15%

Матеріальний стан домогосподарства в розрізі статево-вікових груп (% по стовпцю)

	Жінки 18-39	Жінки 40-59	Жінки 60+	Чоловіки 18-39	Чоловіки 40-59	Чоловіки 60+
Бракує грошей навіть на їжу / Бракує грошей на одяг	11%	26%	37%	6%	12%	16%
Бракує грошей на побутову техніку	31%	37%	26%	37%	39%	34%
Бракує грошей на машину, квартиру / Можемо дозволити собі машину, квартиру	39%	25%	11%	49%	23%	23%
Невідомо	19%	12%	25%	8%	26%	26%

Публікація підготовлена за фінансової підтримки Європейського Союзу.
Її зміст є виключною відповідальністю Координаційного центру з надання правової допомоги
і не обов'язково відображає позицію Європейського Союзу

